

VALTAKUNNALLINEN HARJOITTELUOPAS

psykologiharjoittelijoille, harjoittelun
kenttäohjaajille sekä psykologian oppiaineille

Psykologiliitto

Päivittänyt:
Julia Sangervo (2021)

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO	3
2. HARJOITTELU OSANA PSYKOLOGIAN OPISKELUA	4
2.1 Harjoittelu eri opetusyksiköissä	4
2.2 Opiskelijan valmiudet harjoittelun alkaessa	5
3. PSYKOLOGIHARJOITTELUN TAVOITTEET JA SISÄLLÖT	5
3.1 Harjoittelun tavoitteet ja sisältö	6
3.2 Laillistetun psykologin ammatillisten valmiuksien vähimmäisvaatimukset	7
3.3 EuroPsy-kompetenssit	8
4. HARJOITTELUKÄYTÄNTÖJÄ	9
4.1 Ohjeita harjoittelun ohjaajalle	9
4.1.1 Harjoittelusta annettava palaute	11
4.2 Ohjeita opiskelijalle	11
4.3 Hyviksi havaittuja käytäntöjä ja tehtäviä liittyen harjoitteluun	13
5. LOPUKSI	14
LIITTEET	16

1. JOHDANTO

Tämä harjoitteluopas on tarkoitettu psykologiharjoittelussa oleville opiskelijoille, harjoittelunohjaajille harjoittelupaikoissa sekä harjoittelusta vastaaville opettajille psykologian opetusyksiköissä. Harjoitteluoppaan on laatinut Suomen Psykologiliitto.

Ehdotus valtakunnallisen harjoitteluoppaan kokoamiseksi on tullut esille Suomen Psykologiliiton järjestämässä psykologiharjoittelun ohjauksen työseminaareissa. Näiden valtakunnallisten työseminaarien tarkoituksena on ollut koota yhteen psykologian laitosten ja oppiaineiden harjoittelusta vastaavat opettajat, harjoittelun kenttäohjaajat sekä opiskelijat vaihtamaan kokemuksia ja ajatuksia psykologiharjoittelun järjestämiseen liittyvistä ongelmakohtista sekä kokoamaan hyvin toimivia käytäntöjä opiskelijoiden ja psykologien käyttöön.

Tämä opas on koottu näissä työseminaareissa esille tulleiden ajatusten ja näkemysten pohjalta. Lisäksi oppaan kokoamisessa on käytetty apuna psykologian opetusyksiköiden laatimia yliopistokohtaisia harjoitteluoppaita tai –monisteita sekä Psykologiliiton suositusta *“Psykologin ammatillisten valmiuksien vähimmäisvaatimukset ja harjoittelun osuus niiden saavuttamisessa”*. Oppaaseen on lisätty myös Euroopan psykologiliittojen federaatio EFPA:n määrittelemät EuroPsy-kompetenssit (ks: <http://www.europsy-efpa.eu/regulations> - pp. 46-53).

Suuret kiitokset siis kaikille teille, jotka olette olleet mukana ideoimassa tätä opasta ja antaneet ajatuksenne käyttöömme. Kiitokset kuuluvat niin laitosten omien harjoittelumonisteiden ja Psykologiliiton sekä EFPA:n suositusten tekijöille kuin harjoittelunohjauksen työseminaareissakin mukana olleille.

Oppaan tarkoituksena on kerätä psykologiharjoitteluun liittyviä käytäntöjä yksiin kansiin. Se tarjoaa muun muassa tietoa psykologian harjoittelun liittyvästä lainsäädännöstä sekä palkkauksesta. Lisäksi oppaaseen on koottu suositukset harjoittelun tavoitteisiin liittyen - näitä tavoitteita voivat niin opiskelija kuin harjoittelunohjaajakin käyttää apuna harjoittelua suunniteltaessa. Tavoitteiden saavuttamiseksi oppaassa onkin suosituksia myös harjoittelun sisällöksi. Oppaan loppuun on koottu puolestaan eri tahoilta kerättyjä hyviä käytäntöjä, joista kenttäohjaajat ja harjoittelusta vastaavat opettajat voivat ottaa mallia.

Laillistetun psykologin oikeudet myönnetään psykologian maisterin tutkinnon pohjalta (laki terveydenhuollon ammattihenkilöistä 559/94). Lain myötä myös psykologiharjoittelun merkitys on korostunut. Suomen Psykologiliitto on määritellyt psykologin ammatillisten valmiuksien vähimmäisvaatimukset ja Euroopan psykologiliittojen federaatio EFPA puolestaan on päättänyt

eurooppalaisten psykologien kompetenssivaatimuksista, EuroPsy-kompetensseista. Harjoittelun osuus näiden ammatillisten valmiuksien ja kompetenssien saavuttamisessa on merkittävä: harjoittelun tarkoituksena on paitsi rakentaa ammatti-identiteettiä, myös syventää opiskelijoiden tiedollisia valmiuksia sekä harjoitella ja kehittää psykologin työhön liittyviä taidollisia valmiuksia, joita ovat muun muassa vuorovaikutukseen, ammatilliseen itsearviointiin ja ammattieettiseen tietoisuuteen liittyvät taidot.

2. HARJOITTELU OSANA PSYKOLOGIAN OPISKELUA

Psykologian kandidaatin ja maisterin tutkinnot ovat laajuudeltaan yhteensä 330 opintopistettä. Psykologien laillistaminen (laki terveydenhuollon ammattihenkilöistä 559/1994, 5§) tapahtuu psykologian maisterin tutkinnon perusteella. Psykologian maisterin tutkinnosta säädetään asetuksessa yliopistojen tutkinnoista (794/2004), ja sen mukaan koulutukseen sisältyy pakollinen harjoittelu (15 §). Koska yliopistotutkintoja koskevan asetuksen määritelmät ovat varsin yleisellä tasolla, Suomen Psykologiliitto on määritellyt tarkemmin, millaisia ovat vaadittavat ammatilliset valmiudet (ks. luku 3.2).

Psykologian kandidaatin ja maisterin tutkinnot koostuvat pääaineopinnoista (psykologian perus-, aine- ja syventävistä opinnoista), yleis-, sivuaine-, kieli- ja metodiopinnoista (tilastotieteen opinnot) sekä psykologiharjoittelusta. Psykologian maisterin tutkinnon sisältö vaihtelee hiukan yliopistojen välillä muun muassa tutkimusintressien mukaisesti. Tarkemmat tiedot psykologian maisterin tutkintovaatimuksista löytyvät opetusyksiköiden nettisivuilta.

- 🏠 Helsingin yliopisto: www.helsinki.fi/psykologia
- 🏠 Itä-Suomen yliopisto: www.uef.fi/fi/filtdk/psykologia
- 🏠 Jyväskylän yliopisto: www.jyu.fi/ytk/laitokset/psykologia
- 🏠 Tampereen yliopisto: www.tuni.fi/fi/tutustu-meihin/psykologia
- 🏠 Turun yliopisto: www.utu.fi/fi/soc/yksikot/psykologia
- 🏠 Åbo Akademi: www.abo.fi/fakultet/psykologi

2.1 Harjoittelu eri opetusyksiköissä

Psykologiharjoittelu on pakollinen osa psykologian maisterin opintoja kaikille pääaineopiskelijoille. Se ajoittuu yleensä opiskelujen loppuvaiheeseen ja on osa psykologian syventäviä opintoja. Pääsääntöisesti ammatillisten opintojen tulee olla suoritettuna ennen harjoittelun aloittamista. Ammatilliset opinnot kuuluvat syventäviin opintoihin ja niiden laajuus sekä sisällöt vaihtelevat hieman. Ne ovat kuitenkin suunniteltu antamaan käytännön työssä tarvittavia valmiuksia.

Yhtenäistä kaikille on harjoittelun laajuus ja suoritustapa; 30 opintopistettä vastaava harjoittelu suoritetaan työskentelemällä viisi kuukautta kentällä jollakin psykologian sovellusalueella. Pääsääntöisesti harjoittelijan työ on kokopäiväistä ja muista järjestelyistä on aina sovittava erikseen harjoittelustavastaavan opettajan, harjoittelijan ja kenttäohjaajan kesken. Psykologiharjoittelu on aina palkallista. Ennen harjoittelun alkamista on tehtävä kirjallinen työsopimus.

Jokaisessa opetusyksikössä järjestetään harjoittelun aikana opiskelijoille harjoittelunohjausryhmiä (harjoittelunohjausseminaari). Ryhmään osallistuminen on kiinteä osa harjoittelua ja siellä opiskelijalle tarjoutuu mahdollisuus keskustella harjoittelussa esiin tulleista ongelmista ja kysymyksistä sekä vaihtaa kokemuksia opiskelijatovereiden kanssa. Se, kuinka usein harjoittelunohjausryhmät kokoontuvat, ja minkälaisia harjoitteluun liittyviä tehtäviä (esim. harjoittelukertomus, harjoittelusuunnitelma, muut harjoitteluun liittyvät tehtävät) opiskelijat työstävät tapaamisia varten, on laitoskohtaista. Harjoittelunohjausryhmien yhteiset seminaarit toteutetaan harjoittelijan työajalla. Sen sijaan harjoittelijan muut läsnäoloa vaativat opinnot toteutetaan pääsääntöisesti työajan ulkopuolella.

2.2 Opiskelijan valmiudet harjoittelun alkaessa

Psykologin ammatillisia valmiuksia hankitaan ja harjoitellaan keskeisesti psykologian maisterin tutkintoon sisältyvän harjoittelun aikana. Opiskelijalla tulee kuitenkin olla jo ennestään runsaasti valmiuksia, joita on opiskeltu ja harjoiteltu yliopiston opetus- tai klinikaympäristössä. Näitä perusvalmiuksia ovat esimerkiksi:

- diagnostisen ongelmanratkaisun perusteet koskien yksilöä, ryhmää ja organisaatiota: keskeisten tiedonhankintamenetelmien tuntemus (haastattelu, havainnointi, testaus)
- kokemuksia asiakastilanteista, ainakin yksi kokemus aidosta asiakastilanteesta
- tietoa psykologisista toimenpiteistä
- lausunnon kirjoittamisen perusteet
- vuorovaikutustaidot
- harjoitusta tiedon soveltamisesta käytännön tilanteissa
- ammattietiikan ja tietosuojakysymysten tuntemus
- ammatillinen itsearviointi

3. PSYKOLOGIHARJOITTELUN TAVOITTEET JA SISÄLLÖT

Harjoittelun keskeisenä tavoitteena on kehittää psykologin työtehtävissä tarvittavia ammatillisia valmiuksia. Sen vuoksi on määritelty paitsi harjoittelunsa aloittavan opiskelijan perusvalmiudet

(ks. 2.2), myös laillistettavan psykologin ammatilliset vähimmäisvalmiudet (ks. 3.2). Vertaamalla harjoittelijan lähtötasoa valmiin psykologin tietotaidon vähimmäistavoitetasoon saadaan käsitys siitä, millaisia asioita harjoittelun aikana tulisi harjoitella ja oppia. Vaatimusluetteloita harjoittelua aloittavan psykologian opiskelijan ammatillisista valmiuksista ja laillistetun psykologin ammatillisista valmiuksista voidaan käyttää myös esimerkiksi:

- 🎬 koulutuksen suunnittelun apuvälineenä laitoksilla
- 🎬 laitosten ja harjoittelupaikkojen tavoitteiden asettelun apuna
- 🎬 opettajien ja opiskelijoiden vuoropuhelussa
- 🎬 opiskelijoiden oman oppimisen seurannan tukena
- 🎬 harjoitteluun liittyvien taloudellisten tekijöiden ajamisen apuna

3.1 Harjoittelun tavoitteet ja sisältö

Tiedollinen perusta (vrt. 3.2.) on jo pääosin hankittu ennen harjoittelua. Harjoittelussa tiedot syvenevät ja voivat muuttua osaksi taitoja. Esimerkiksi ammattieettinen tietämys voi kehittyä kohti ammattieettistä tietoisuutta, tutkimusmenetelmien omakohtaista käyttöä harjoitellaan, tiedot ilmiöistä kehittyvät tunnistamisen taidoiksi jne. Edellytys tälle harjoittelussa tavoitettavalle laadulliselle muutokselle on, että harjoittelija saa toimia työtehtävissään itsenäisesti ja saa säännöllisesti niin tiedollista kuin taidollistakin ohjausta kokeneelta psykologilta.

Harjoittelun tavoitteet ovat osin kaikille samoja, osin yksilöllisiä harjoittelijasta ja harjoittelupaikasta riippuvia. Myös harjoittelun sisältö muotoutuu aina yksilöllisesti riippuen harjoittelijasta, harjoittelupaikasta ja ohjaajasta, mutta siltä edellytetään kuitenkin aina tiettyjä asioita: harjoittelijan on päästävä muun muassa perehtymään yksilön ja yhteisön arviointiin, ohjaus-, neuvonta-, hoito- ja kuntoutusmenetelmiin, psykologisten palvelujen järjestelmien toimintaan sekä psykologin työn eettisiin lähtökohtiin ja velvoitteisiin. Harjoittelun aikana tulee oppia jo omaksuttujen tietojen ja taitojen käyttöä käytännön työtilanteessa sekä runsaasti uusia työtaitoja. Lisäksi harjoittelijan on hyvä oppia tunnistamaan, mitä tietoja ja taitoja tarvitsee voidakseen kehittyä myös jatkossa työntekijänä. Harjoittelussa opitaan myös työskentelemään yhteistyössä muiden ammattiryhmien kanssa sekä omassa työyhteisössään että vuorovaikutustilanteissa eri organisaatioiden kanssa. Käytännössä jokaisen harjoittelijan kohdalla on siis huolehdittava ainakin seuraavien asioiden toteutumisesta:

- 🎬 opiskelija toteuttaa useita aitoja asiakastilanteita
- 🎬 opiskelija osallistuu moniammatillisiin kokouksiin (esim. hoitotiimit, neuvottelut, rekrytoinnin työtilauspalaverit yms.)
- 🎬 opiskelija hoitaa itsenäisesti (ohjattuna) interventioprosessin

- 📖 opiskelija laatii useita lausuntoja tai vastaavia yhteenvetoja
- 📖 opiskelija pitää ainakin yhden koulutustilaisuuden tai esitelmän työpaikan henkilöstölle tai muulle vastaavalle ryhmälle, toisin sanoen harjoittelee psykologienerityksosaamisen viestittämistä muille ammattiryhmille.
- 📖 opiskelija laatii ainakin kahdesta työkokonaisuudesta päiväkirjan, joka noudattaa aiemmin kuvattua työprosessin rakennetta (kts. liite 1). Suositeltavaa on, että päiväkirjaus aloitetaan harjoittelun alussa, koska näin opiskelijan mielikuva prosessin eri vaiheista vahvistuu ja jäsentynyt oppiminen tehostuu. Päiväkirjauksia käsitellään harjoittelun ohjaajan kanssa ja/tai yliopiston harjoittelunohjausseminaarissa.

3.2 Laillistetun psykologin ammatillisten valmiuksien vähimmäisvaatimukset

Lähtökohtana psykologin ammatillisten vähimmäisvalmiuksien määrittelyyn on ollut, että ammatissa toimivalla psykologilla on huomattavan paljon vastuuta ja valtaa asiakkaittensa suhteen. Psykologilta vaadittavien ammatillisten valmiuksien määrittelyn pohjana on psykologin asiakastyön työprosessin kuvaus. Kuvaus sopii suhteellisen kattavasti kaikenlaisiin asiakastyötilanteisiin, olipa kohteena yksilö, ryhmä tai organisaatio ja tehtävänä tutkimus, arviointi, neuvonta, kuntoutus tai hoito.

Psykologin työprosessin osat:

- 1) ongelman tunnistaminen ja analysointi
- 2) tiedonkeruu a) tapauksesta ja b) ilmiöstä
- 3) tavoitteiden asettaminen
- 4) toimenpiteiden kohteen valinta
- 5) strategioiden ja menetelmien valinta
- 6) toimenpiteet
- 7) palaute, seuranta, arviointi

Harjoittelun jälkeen opiskelijan taidot ovat usein jo lähellä vastavalmistuneen psykologin taitoja. Harjoittelun tarkoitus onkin tukea opiskelijaa erityisen tehokkaasti psykologin taidollisten valmiuksien kehittämisessä. Tämän edistämiseksi harjoittelija ja ohjaaja voivat esimerkiksi käydä yhdessä kohta kohdalta läpi psykologin ammatillisten valmiuksien vähimmäisvaatimuksia ja niiden avulla määritellä työtehtävät siten, että taidollisten valmiuksien eri osa-alueet kehittyvät ja tiedolliset valmiudet täydentyvät tarvittavilta osin.

Tiedolliset valmiudet

- 📖 tiedot ihmisen psyykkisestä ja fyysisestä rakenteesta, toiminnasta ja kehityksestä
- 📖 tietoa ihmisestä sosiaalisen ryhmän ja yhteisön jäsenenä

- tietoa psyykkisten häiriöiden kehittämisestä ja tunnusmerkeistä
- tietoa psyyken ja soman vuorovaikutuksesta
- oppimisen psykologian tuntemustietoa siitä, miten tuotetaan psyykkinen muutos
- tietoa psykologian eri aloilla käytettävien tutkimus- ja interventiomenetelmien keskeisistä ominaisuuksista
- psykologin toimintaa koskevan keskeisen lainsäädännön tuntemus
- tietoa keskeisistä palvelujärjestelmistä ja psykologien työalueista

Taidolliset valmiudet

- valmius tunnistaa ja problematisoida psykologisia ilmiöitä
- valmius kerätä luotettavaa tietoa tapauksesta ja tilanteesta
- valmius käyttää joitakin yleisimpiä psykologisia testejä
- valmius soveltaa tietoja käytännön ongelmiin
- valmius suunnitella toimenpiteitä
- valmius toteuttaa joitakin toimenpiteitä
- vuorovaikutustaidot: perusvalmiuksia kahdenkeskiseen, ryhmän ja yhteisön vuorovaikutukseen
- valmius suullisesti ja kirjallisesti kommunikoida alan erityisasiantuntemusta eri ihmisryhmille
- ammatillinen itsearviointitaito
- ammattieettinen tietoisuus ja problematisointikyky

3.3 EuroPsy-kompetenssit

Psykologiliiton määrittelemien ammatillisten vähimmäisvaatimusten taso on erittäin lähellä myös EFPA:n (European Federation of Psychologists' Associations) määrittelemiä ammatissa toimivan psykologin kompetensseja, jotka jaetaan ensisijaisiin (20 kpl) ja avustaviin (8 kpl). Ensisijaiset kompetenssit jaetaan edelleen kuuteen toiminnalliseen peruskompetenssiin, joiden hallintaa tulisi harjoitella jo harjoittelun aikana.

- 1) Psykologinen tavoitteen määrittely
- 2) Psykologinen henkilö- ja tilanearviointi
- 3) Psykologisen toiminnan kehittäminen
- 4) Psykologiset interventiot
- 5) Oman psykologitoiminnan arviointi
- 6) Psykologin työssä tarpeelliset kommunikaatiotaidot

Peruskompetenssien hallintaa voi kehittää ja arvioida harjoittelussa esimerkiksi EuroPsy:n työnohjaajan lomakkeen avulla (liite 2). Myös avustaviin kompetensseihin on harjoittelijan ja

ohjaajan hyvä perehtyä (EuroPsy Regulations July 2013 -asiakirja), sillä ne ovat edellytys EuroPsy- pätevyyden saavuttamiselle. Työnohjaajan lomaketta käyttäessä tulee kuitenkin huomioida, ettei psykologin tutkintoon sisältyvässä harjoittelussa tarvitse saavuttaa vielä tasoja 3 tai 4 eikä työskentelyn itsenäisyyttä tule varsinaisesti arvioida; se on harjoittelun ajaksi hyvä arviointikeskustelun ja työnohjauksen virike. Oppilaitos ei kerää lomakkeita. Harjoittelijan on hyvä huomata, että EuroPsy-pätevyyden hakemista varten tarvittavaan vuoden ohjattuun käytännön työkokemukseen voi sisällyttää myös harjoittelun.

4. HARJOITTELUKÄYTÄNTÖJÄ

Kullakin harjoittelupaikalla tulisi olla harjoittelun sisällöistä ja käytännöistä oma suunnitelmansa, joka perustuu analyysiin psykologin työtehtävistä kyseisessä toimipaikassa. Opiskelijan on harjoitteluajanaan opittava työpaikkansa psykologin toimenkuvaan kuuluvat tehtävät mahdollisimman laaja-alaisesti. Samalla pyritään hahmottamaan kokonaiskuvaa psykologin ammattikäytännöstä kyseisellä toimialalla sekä kyseisen työtehtävän merkitystä psykologisen toiminnan kokonaiskentässä. Harjoittelu ei saa olla yksipuolista saman asian toistoa, psykologin omien työtehtävien siirtoa harjoittelijalle tai pelkkää skoorausta ja toimistoluonteista työtä muutoin kuin työprosessin osana (ei esimerkiksi arkistointia, kirjaston järjestämistä tms.). Harjoittelijalla saa teettää vain sellaisia töitä, joita työpaikan psykologitkin tekevät.

4.1 Ohjeita harjoittelun ohjaajalle

Harjoittelijalle on nimettävä kirjallisesti kokenut, vähintään kaksi vuotta itsenäisesti ja kokopäiväisesti ohjattavalla alalla työskennellyt psykologi harjoittelunohjaajaksi. Suositeltavaa olisi, että harjoittelija laatii harjoittelun alussa henkilökohtaisen *oppimissuunnitelman*, joka käydään läpi kenttäohjaajan kanssa. Ohjaaja selvittää opiskelijan psykologivalmiuksien lähtötasoa ja auttaa realististen tavoitteiden laatimisessa. Harjoittelija ja ohjaaja seuraavat oppimisen etenemistä ja harjoittelun lopuksi arvioivat yhdessä suunnitelman toteutumista. Oppiminen etenee jaksottaisesti, joten perehdyttämisen jälkeen on tärkeää antaa harjoittelijalle mahdollisuus aluksi vain seurata muiden työskentelyä. Tämän jälkeen harjoittelija voi alkaa työskennellä itsenäisesti ohjaajan kanssa ja lopussa hän voi siirtyä itsenäiseen työskentelyyn. Nämä kaikki vaiheet olisi hyvä liittää oppimissuunnitelmaan. Ohjaajan vastuulla on myös perehdyttää harjoittelija tehtäviinsä ja tiedottaa häntä suurista muutoksista työyhteisössä. Ennen harjoittelujaksoa kenttäohjaajan on syytä tarkastaa työantajan harjoittelijan palkkaamiseen liittyvät käytännöt: joissakin työpaikoissa harjoittelijalta vaaditaan rikosrekisteriote, esimerkiksi työskenneltäessä lasten kanssa. Harjoittelijan tekemät merkinnät virallisiin potilasasiakirjoihin tarkistaa koko harjoittelun ajan ohjaaja tai tämän valtuuttama henkilö (STM:n asetus 298/2009 ja 104/2008).

Työnohjaus on harjoittelunohjauksen keskeinen työmuoto. Harjoittelija ja kenttäohjaaja sopivat yhdessä viikoittaisesta työnohjauksesta. Työnohjaukseen tulisi varata aikaa vähintään kaksi tuntia viikossa. Työnohjauksessa käsitellään työssä vastaantulevia välittömiä tilanteita ja pulmia niissä, mutta myös pohditaan ja seurataan harjoittelijan omaa oppimisprosessia. Aikaa olisi hyvä käyttää myös syvempään pohdiskeluun liittyen psykologina työskentelyyn, asiakkaiden kohtaamiseen ja niissä tilanteissa syntyneiden tunteiden ja ajatusten käsittelyyn. Työnohjausaika on rauhoitettava muulta toiminnalta ja kenttäohjaajan tulee saada organisaationsa tuki työnohjausajan järjestämiseksi. Tavoitteena on, että työnohjaus tukee harjoittelijaa ammatillisessa kehittämisessä, mutta myös, että harjoittelija osaa käyttää työnohjausta etsiessään tarpeellista tietoa ja tukea työskentelynsä arvioimisessa.

Työnohjaus vaatii suunnitelmallisuutta, säännöllisyyttä ja jatkuvuutta. Varsinaisen työnohjauksen lisäksi harjoittelijalle saattaa tulla eteen tilanteita, joissa hän tarvitsee akuuttia konsultointia, varsinkin harjoittelun alkuvaiheessa. Konsultointi ei kuitenkaan voi korvata työnohjausta. Konsultointimahdollisuuksien riittävydestä tulee pitää huolta koko harjoittelun ajan ja konsultaatiota voi antaa työpaikalla myös muu kuin oma ohjaaja.

Harjoittelunohjaaja varmistaa, että harjoittelijalla on sopivasti töitä. Tätä on hyvä arvioida harjoittelijan kanssa harjoittelun aikana. Suositeltava tapa on esimerkiksi kehityskeskustelun käyminen harjoittelijan ja ohjaajan kesken, kun harjoittelu on kestänyt noin 4 viikkoa. Tässä ajassa harjoittelija on saanut tuntuman tehtäviinsä ja voi arvioida, mikä on hänelle sopiva työtahti. On hyvä myös muistaa, että harjoittelu on työssä oppimista, perehtymistä ja tutustumista, joten oppimiseen on varattava etenkin alkuvaiheessa enemmän aikaa. Harjoittelijan tiedot ja taidot karttuvat harjoittelun kuluessa ja harjoittelijan työpaikalleen tarjoama työpanos on harjoittelun loppuvaiheessa lähellä vastavalmistuneen psykologin työpanosta.

Harjoittelijan ottaminen omaan työyhteisöön on hyvä tapa rekrytoida työyhteisöön uusia jäseniä tai hankkia työyhteisön toimintatavat tuntevia sijaisia. Lisäksi harjoittelija on mainio linkki yliopiston ja kentän välillä: opiskelija voi välittää yliopistolta työpaikalle uutta tietoa ja tuoda tutkimustyöhön liittyvää oppia.

Millainen on hyvä harjoittelunohjaaja?

- Harjoittelunohjaaja antaa tilaa harjoittelijalle ja tukee hänen aktiivisuuttaan.
- Hän arvioi jatkuvasti työnohjaussuhdetta, omaa ohjaamistaan ja harjoittelijan edistymistä
- Hän antaa ja vastaanottaa palautetta rakentavasti.
- Hän on rauhallinen, kärsivällinen ja kannustava.
- Hänellä on realistinen käsitys ajankäytöstä: mitä muuta työhön kuuluu kuin varsinaiset asiakaskontaktit.
- Hän antaa riittävän tuen harjoittelijalle, kuitenkin niin että harjoittelijalla on

mahdollisuus itsenäiseen päätöksentekoon ja ajankäytön suunnitteluun.

Harjoittelunohjaaja toimii mallina: millaisen tiedon varassa psykologi toimii, epävarmuuden sieto, mitkä asiat liittyvät yhteen, mikä on olennaista jne.

■ Pitää keskustelevan ja kuuntelevan otteen: vastaako ohjaus harjoittelijan tarpeita, mikä työmäärä tai mitkä asiat kuormittavat tai stressaavat milläkin hetkellä

■ Hän osaa käsitellä vaikeita kysymyksiä ja tunteita

■ Hän perehdyttää harjoittelijan työyhteisöön.

■ Hän sopii harjoittelunohjauksen käytännöistä esimiehensä kanssa.

Harjoittelunohjaajille järjestetään joissakin yliopistoissa omien opiskelijoiden ohjaajille seminaareja, joissa perehdytetään harjoittelunohjaukseen liittyviin asioihin. Yliopistoverkosto Psykonet järjestää säännöllisesti valtakunnallisen koulutustilaisuuden harjoittelunohjaajille. Näihin kannattaa osallistua erityisesti, mikäli ohjaa ensimmäistä kertaa tai pitkästä aikaa. Ohjaajille tarkoitetut seminaarit ovat hyvä mahdollisuus saada motivaatiota ja uusia näkökulmia paitsi ohjaamiseen, myös omaan työhön. Yliopistojen paikallisista tilaisuuksista tiedotetaan harjoittelijoiden kautta ja Psykonetin järjestämistä koulutuksista Psykologiliiton kautta.

4.1.1 Harjoittelusta annettava palaute

Harjoittelijan tulee saada palautetta työskentelystään koko harjoittelun ajan. Harjoittelun päättyessä harjoittelija ja ohjaaja voivat yhdessä ja erikseen arvioida tavoitteisiin pääsyä oppimissuunnitelman perusteella. Harjoittelijalle annettavan palautteen tulisi olla luonteeltaan sellaista, että sen kautta on mahdollista saada käsitys sen hetkisistä vahvuuksista ja toisaalta niistä osa-alueista, joissa tarvitaan vielä lisäharjoitusta. Palaute lisää oppimismotivaatiota ja sitä on hyvä antaa koko harjoittelun ajan, jotta harjoittelija osaa kiinnittää huomiota työskentelyssään erityisesti niihin asioihin, jotka kaipaavat vielä harjoitusta.

4.2 Ohjeita opiskelijalle

Harjoittelupaikan hankkimisesta useimmilla laitoksilla vastaa opiskelija itse. Harjoittelupaikka tulee kuitenkin olla psykologian laitoksen hyväksymä. Harjoittelupaikan hankkiminen kehittää työnhakutaitoja, jotka ovat tärkeitä myöhemmän työllistymisen kannalta. Harjoittelupaikan hakeminen kannattaa aloittaa hyvissä ajoin. Kannattaa miettiä omia kiinnostuksen kohteita, mutta on hyvä myös muistaa, että harjoittelupaikka ei vielä ole ensimmäinen työpaikka. Työn saamisen ja eri aloille sijoittumisen kannalta ei siis ole ratkaisevaa, missä paikassa on harjoitellut pakollisen harjoittelunsa. Harjoittelun tarkoituksena on harjoitella ja kehittää psykologin työssä tarvittavia ammattitaitoja siten, että sen aikana perehdytään yhteen sovellusalaan aktiivisesti ja ohjatusti työskennellen.

Löydettyäsi harjoittelupaikan, huolehdi ainakin seuraavista asioista:

- ☛ Sovi itsellesi harjoittelun ohjaaja. Harjoittelun ohjaajan tulee olla työpaikan kokenut, laillistettu psykologi. Työnohjaukseen olisi suositeltavaa varata vähintään 2 h/vko. Ohjausajat kannattaa sopia etukäteen esimerkiksi aina samana päivänä jasmaan kellonaikaan. Harjoittelijalla on oikeus työnohjaukseen!
- ☛ Ota selvää laitoksesi harjoittelunohjausryhmistä. Tiedota tarvittaessa työnantajaasi siitä, että ne ovat harjoittelun kannalta tärkeää työnohjausta ja siksi suositeltavaa toteuttaa työajalla.
- ☛ Sovi harjoittelun ajankohta.
- ☛ Sovi palkasta. Psykologiharjoittelija on erittäin arvokkaan työpanoksen antava lähes valmis psykologi. Siksi harjoittelun on ehdottomasti oltava palkattua **koko harjoitteluajalta**, eikä palkatonta harjoittelua ei tule ottaa vastaan missään tilanteessa. Psykologiliiton opiskelijoiden palkkakyselyssä (2020) kaikki kyselyyn vastanneet saivatkin harjoitteluajalta palkkaa.

Psykologiliiton palkkasuositus harjoittelijalle on **2/3 siitä palkasta, jota vastavalmistunut psykologi saisi** kyseisessä työpaikassa. Tämä suositus vaihtelee työnantajan ja sovellusalan mukaan.

Kuntasektorilla tämä summa on **2338,33 e/kk**.

Valtiosektorilla noin **2366e/kk**.

Yksityissektorilla noin **2804e/kk**.

Yliopistosektorilla noin **2289e/kk**.

Harjoittelupalkan on kuitenkin **vähintään** oltava 1236 e/kk ensimmäiseltä kolmelta kuukaudelta ja 1637,53 e/kk kahdelta seuraavalta. Ensimmäinen summa on työttömyysturvalain 1290/2002 määräyksen mukainen, jolloin palkka kerryttää työssäoloa. Jälkimmäinen summa muodostuu kunnan virka- ja työehtosopimuksen mukaisesta harjoittelijalle maksettavasta vähimmäispalkasta.

Usein pienemmillä paikkakunnilla maksetaan huomattavasti parempaa palkkaa kuin opiskelupaikkakuntien suurissa organisaatioissa, minkä vuoksi harjoittelupaikkoja kannattaa etsiä rohkeasti myös muualta. Pienemmillä paikkakunnilla hakijamäärät ovat vähäisempiä ja psykologeista on usein pulaa, mikä antaa harjoittelijalle hyvän aseman palkkaneuvotteluihin.

Palkasta neuvottelemineen kannattaa sillä se hyödyttää sekä harjoittelijaa että koko psykologiyhteisöä! Palkkaneuvotteluihin voi aina kysyä neuvoa Psykologiliiton opiskelijasihteeriltä (opiskelijaneuvonta@psyli.fi).

- ☛ Muista kysyä psykologian laitokseltasi mahdollisuutta hakea ja saada harjoittelutukea.
- ☛ Sovi lomaraha- ja lomakäytännöistä.
- ☛ Sovi työajasta (sama kuin työpaikan muillakin psykologeilla).
- ☛ Tee työsopimus! Työsopimuksesta tulee käydä ilmi kaikki edellä mainitut asiat.
- ☛ Sovi lomaraha- ja lomakäytännöistä.
- ☛ Muista, että työttömyyskassaan kannattaa liittyä jo harjoitteluajana.

Ennen harjoittelua on hyvä miettiä omia tavoitteita ja odotuksia harjoittelua kohtaan. Näistä tavoitteista ja odotuksista kannattaa keskustella harjoittelunohjaajan kanssa. Kannattaa myös keskustella harjoittelunohjaajan kanssa siitä, mitä odotuksia harjoittelunohjaajalla ja harjoittelupaikalla on harjoittelijaa kohtaan. Ennen harjoittelun alkua on syytä tutustua harjoittelupaikan suositteluun kirjallisuuteen. Kirjallisuuskynkejä kannattaa kysyä harjoittelupaikan psykologilta tai samassa paikassa aikaisemmin harjoitelleelta opiskelijalta. Harjoittelusta saatavan hyödyn lisäämiseksi on tärkeää kerrata ammatillisissa opinnoissa, luennoilla ja harjoituksissa esiin tulleet harjoittelupaikan kannalta oleelliset asiat muun muassa käytettävät tutkimusmenetelmät. Harjoittelun aikana harjoittelija voi pitää päiväkirjaa esimerkiksi asiakkaistaan, työtehtävistään, työn itsenäisyydestä, työnohjauksesta, työmenetelmistä, tutustumiskohteistaan, saamistaan koulutuksesta ja lukemastaan kirjallisuudesta. Päiväkirjan pitäminen helpottaa monilla laitoksilla harjoittelun lopuksi vaaditun harjoittelukertomuksen laadintaa.

Kun psykologiharjoittelusi on kunnialla ohi, muista pyytää sinua ohjanneelta psykologilta kunnan työtodistus. Työtodistuksesta on hyvä käydä ilmi harjoittelun ajankohta, työkuvasi harjoittelussa, käyttämäsi menetelmät ja arvio siitä, kuinka hienosti olet harjoittelusi suorittanut!

4.3 Hyviksi havaittuja käytäntöjä ja tehtäviä liittyen harjoitteluun

Seuraavia psykologin ammatti-identiteetin luomiseen, psykologina toimimiseen sekä omaan persoonaan liittyviä teemoja harjoittelija voi pohtia ohjaajan kanssa, yliopiston seminaareissa, pienryhmissä tai kirjoitetuissa esseissä.

Ammatillisen suhteen rakentuminen

- miten kontakti rakentuu asiakkaan kanssa
- miten tilanteita tulkitaan asiakastyössä ja mitkä ovat vuorovaikutuksen keskeiset sisällöt
- millainen suhde asiakkaalla on työntekijään eli harjoittelijaan

Omien vastatunteiden ja –reaktioiden kuvaaminen

- millaisia tunteita ja ajatuksia herännyt asiakassuhteissa
- miten asiakasta voi ymmärtää omien kokemusten ja itsetiedostuksen kautta

Organisaation arvot ja normit

- miten omat arvot henkilökohtaisesti ja psykologin työssä sopivat yhteen asiakkaan, työpaikan ja yhteiskunnan arvojen kanssa
- miten toimipaikka tai organisaatio toimii suhteessa sen julkilausuttuun

tehtävään.

Harjoittelujaksosta saatavia hyötyjä voi maksimoida myös seuraavilla menetelmillä, jotka ovat käytössä useimmilla yliopistoilla.

Harjoitteluinfo

Infotilaisuus harjoitteluun meneville on hyvä järjestää laitoksilla hyvissä ajoin. Infossa kerrotaan harjoittelutuen saamisen mahdollisuuksista, harjoittelupaikan hakemisesta sekä käytännön asioista, mitä tulee tehdä laitoksen ja harjoittelupaikan suhteen, kun paikka on varmistunut.

Pienryhmät

Pienryhmätyöskentely on monilla laitoksilla hyväksi havaittu psykologiharjoittelua tukeva toimintamuoto. Samaan aikaan harjoittelemassa olevien itse perustamissa pienryhmissä voi vaihtaa kokemuksia harjoittelusta ja saada toisilta tukea. Myös erilaisista psykologin töistä ja työpaikoista saa tietoa. Jokainen harjoittelija huolehtii itse, että kuuluu johonkin pienryhmään.

Etukäteishaastattelu harjoittelupaikkaan ja harjoittelusuunnitelman tekeminen

Haastattelu työpaikalla ennen harjoittelun alkua auttaa opiskelijaa orientoitumaan harjoitteluun ja valmistautumaan siihen mahdollisimman hyvin esimerkiksi lukemalla kirjallisuutta ja tutustumalla testeihin.

Kenttäohjaajien tapaaminen yliopistolla

Kenttäohjaajien ja laitoksen yhteistyön kehittämiseksi yhteiset tapaamiset ovat hyödyllisiä. Tapaamisissa kenttäohjaajat voivat tavata toisiaan ja vaihtaa kokemuksia, laitos saa tärkeää tietoa kentältä harjoittelujen sujumisesta. Yliopiston järjestämä koulutus- tai seminaaripäivä kiinnostavasta aiheesta on mukava tapa kiittää kenttäohjaajia arvokkaasta työstä.

5. LOPUKSI

Harjoittelu on olennainen osa opiskelua ja psykologin ammattiin valmistumista. Tämän oppaan toivotaan antavan käytännön tietoa liittyen psykologiharjoitteluun, sen järjestämiseen ja siihen valmistautumiseen. Oppaaseen on kerätty tietoa, ajatuksia ja hyviksi koettuja käytäntöjä psykologian laitoksilta, kenttäohjaajina toimineilta psykologeilta sekä harjoittelun suorittaneilta

opiskelijoilta. Pyrimme oppaassa tuomaan esille myös niitä odotuksia ja velvollisuuksia, joita harjoittelun eri osapuolille kuuluu - eli mitä harjoitteluun tulevalta opiskelijalta voi odottaa ja mitä hän puolestaan voi odottaa ohjaajaltaan. Psykologian opetusyksikön tehtävä on antaa opiskelijalle teoreettiset valmiudet psykologin ammattia varten ja harjoittelun kenttäohjaaja puolestaan antaa oman asiantuntijuutensa sekä käytännön tietonsa ja taitonsa harjoittelijan käyttöön työpaikallaan. Opiskelijan tehtävä on ennen harjoittelua perehtyä tulevaan harjoittelupaikkaansa ja harjoittelussa ollessaan oppia ja omaksua, kysellä, ihmetellä sekä kokeilla jo opittuja taitoja. Tärkeää on, että kaikki kolme tahoa - opetusyksikkö, opiskelija ja kenttäohjaaja - valmistautuvat mahdollisimman hyvin tulevaan psykologiharjoitteluun ja toimivat yhteistyössä keskenään. Tämä takaa parhaan lopputuloksen sekä harjoittelijalle itselleen, että psykologien ammattikunnalle tiedoiltaan ja taidoiltaan pätevien psykologien valmistumisena.

Toivottavasti oppaasta on apua ja se vastaa joihinkin niistä kysymyksistä, joita sekä harjoittelijalle että kenttäohjaajalle herää. Sekä kenttäohjaajien että psykologian opetusyksiköiden toivotaan saavan oppaasta myös ideoita ja ajatuksia siihen, miten harjoitteluun liittyviä asioita voi toteuttaa omalla työpaikalla ja miten harjoitteluun liittyviä ja siihen valmentavia opintoja voisi kehittää. Antoisia hetkiä harjoittelun parissa!

Tätä lomaketta voidaan käyttää psykologian opiskelijan harjoittelussa. Kunkin työprosessin vaiheen kohdalle voidaan kirjata, millä tavalla tämä vaihe on alkanut, millaisia työtehtäviä se on sisältänyt, millaisia tietoja/johtopäätöksiä/tuloksia on saatu sekä mahdollisesti arvio siitä, miten osavaiheen toteutus onnistui ja miksi.

1. Ongelman tunnistaminen ja analysointi

2. Tiedonkeruu a) tapauksesta ja b) ilmiöstä

3. Tavoitteiden asettaminen

4. Toimenpiteiden kohteen valinta

5. Strategioiden ja menetelmien valinta

6. Toimenpiteet

7. Palaute, seuranta, arviointi

Psykologin työnohjaajan arviointilomake

LIITE 2

Ohjattava henkilö _____

Ohjauksen ajankohta _____ Yhteensä _____ v _____ kk

Arviointiohje

Työnohjaaja arvioi psykologin tai psykologiharjoittelijan suoriutumista kunkin maan ammatillisten ja kansallisten sääntöjen ja perinteiden mukaisesti. Arvioinnissa suositellaan käytettäväksi neljää eri kompetenssitasoa 1-4.

1	2	3	4
Perustiedot ja -taidot ovat olemassa, mutta pätevyys ei vielä ole kehittynyt riittävästi	Tehtävien suorittamiseen vaadittava pätevyys, mutta tarvitsee ohjausta / opastusta	Pätevyys suorittaa tehtäviä ilman ohjausta tai opastusta	Pätevyys suorittaa monimutkaisia tehtäviä ilman ohjausta tai opastusta

Tärkein ero on tasojen 2 ja 3 välillä. Ohjattavan käytännöllisen pätevyyden ja kompetenssien tulisi olla tasoa 3 tai 4, jotta hän voisi työskennellä itsenäisesti ko. toiminta-alueella.

Arvioinnin tulos merkitään numeroina taulukkoon käyttäen kompetenssitasoja 1 - 4.

Kompetenssit ja ammatilliset toiminta-alueet, joista ei ole näyttöä, jätetään arvioimatta.

Ammatilliset kontekstit ja toiminta-alueet

Kompetenssit	Terveystieteiden ja kliininen psykologia	Koulutus- ja kasvatusteollisuus	Työ- ja organisaatio-psykologia	Muu (mikä)
Tavoitteiden määrittely				
Psykologinen arviointi				
Toiminnan kehittäminen				
Interventiot				
Oman toiminnan arviointi				
Kommunikaatio				
Muut ko. alueella tarvittavat taidot				

Yleisarvio ohjattavan pätevyydestä itsenäiseen ammattitoimintaan vähintään yhdellä ammatillisella toiminta-alueella:

Pätevä

Ei vielä pätevä

Päiväys

Työnohjaajan allekirjoitus